

CENGİZ AYTMATOV'UN *DIŞI KURDUN RÜYALARI* ROMANINDA ÇEVRE FELAKETİ

Ayvaz MORKOÇ¹

ÖZ

*Türk dünyasının en dikkate değer edebiyatçılarından olan Cengiz Aytmatov, farklı niteliklerinin yanı sıra tabiata olan sevgisi ve çevre duyarlılığı ile de tanınmaktadır. Roman ve hikayeleri dikkatli bir gözle incelendiğinde eserlerinde yoğun çevreci eleştiriler yaptığı görülür. O, ağırlıklı olarak tabiatın dengesinin korunmasını, hayvan haklarının gözetilmesini istemektedir. Yakından incelediğimiz *Dişi Kurdun Rüyaları*'nda (1990) ise çevrecilik ve çevre felaketi meseleleri geniş çerçevede işlenmiştir. Aytmatov, bu romanda insanoğlunun tabiattaki yıkıcı faaliyetlerini en büyük tehlike olarak nitelendirmektedir.*

Dişi Kurdun Rüyaları romanı üzerine yaptığımız inceleme ve tahlil çalışmalarında "doğal" ile "yapay"ın çatışmasını gördük. Ormanlar ile antilop ve kurtlar bölgenin "doğal" unsurlarıdır. Bu dengeli sistemi bozan "yapay"lık ise silah ve makinelerdir. Oysa helikopter ve modern silahlar bulunmasa ormanlar av için topyekun yakılmayacak, antilop sürüsü bir katliamla kanlı biçimde yok edilmeyecektir.

Hayvanların da insanlar gibi duyguları olduğunu dile getiren Aytmatov, edebiyatçılar içinde hayvan zihni üzerinde çalışan ilk yazardır. O, eserlerinde hayvanları davranışları yönünden insanlara yaklaştırmak için zorlama araçlara başvurmaz. Bir kurdu, zihinsel faaliyetleriyle gerçek bir kurt olarak anlatmaya yönelir.

*Dişi Kurdun Rüyaları'nda Aytmatov, tabiatın tüm unsurlarla koordineli çalışan sistemli yapısı bulunduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Yazar, hem insanın, hem de teknolojik gelişmelerin tabiatı harap etmesini titizlikle gözler önüne sermektedir. Bu sebeple *Dişi Kurdun Rüyaları* çevrecilik ve çevre felaketi meselesini "yaklaşan tehlike" olarak yansıtmayı bakımından dünya edebiyatında önemli kilometre taşlarından sayılabilir.*

Anahtar Kelimeler: Cengiz Aytmatov, *Dişi Kurdun Rüyaları*, çevre felaketi, hayvan zihni.

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi; ayvazmorkoc@gmail.com

THE ENVIRONMENTAL CATASTROPHE IN CENGİZ AYTMATOV'S THE DREAMS OF THE SHE-WOLF

ABSTRACT

*One of the most prominent authors of the Turkic World, Cengiz Aytmatov, along with his various qualities is also known for his sensitivity towards the environment and for his love of nature. When we scrutinize his novels and short stories we see that he makes keen environmentalist criticism. He wants to make sure that the equilibrium of the nature is maintained and that animal rights be observed. In *The Dreams of the She-Wolf* (1990) that we closely investigate the issues of environmentalism are dealt with extensively. In this novel, Aytmatov sees the destructive human activities as the worst threat to nature.*

*In the analysis we have made on *The Dreams of the She-Wolf*, we see the conflict between "natural" and "artificial". Forests, antelopes and wolves are the natural elements of the region. On the hand, but for the helicopter and modern weaponry the forests would not be burned completely for hunting, and the herd of antelopes would not be massacred most brutally.*

Aytmatov who notes that animals also have feelings just like human beings, is the first man of letters who dwells on the animal mind. He is an author who does not use forced methods to approach animals to humans. He depicts a wolf with its mental activities as a real wolf.

*In *The Dreams of the She-Wolf* Aytmatov, suggests that the nature has a excellently well coordinated system. The author, demonstrates how both humans and technological developments devastate the nature. For all these reasons, *The Dreams of the She-Wolf* as a novel which reflects the issues of environmentalism and the environmental catastrophe as "the approaching threat" can be considered as a milestone in World Literature.*

Keywords: *Cengiz Aytmatov, *The Dreams of the She-Wolf*, environmental catastrophe, animal mind*

1. Giriş

Dışı Kurdun Rüyaları romanında Aytmatov, ağırlıklı olarak iyi ile kötünün amansız mücadelesini bir roman formu içerisinde tasvir eder. Bunun yanı sıra ilahi adalet ile kaderin insanın hayatını şekillendiren etkisini anlatır. Romanın ana ekseninde uyuşturucu kaçakçıları, çobanlar ve Akbar ile Taşçaynar adlı kurtlar bulunmaktadır. Bilhassa kaçakçıların insanlık dışı uygulamaları neticesinde ortaya çıkan çevre felaketine dikkat çekilir. Roman

aracılığıyla doğayı topyekun tahrip eden, geniş bozkırdaki hayvanları acımasızca öldüren insanların sergilediği vahşet, gözler önüne serilir. İyi ile kötünün sert mücadelesi devam ederken ne yazık ki, hiçbir suçu bulunmayan Abdias, Akbar ve Kence bu savaşta can vermişlerdir.

Aytmatov, çevreci kaygılarla kaleme aldığı *Gün Olur Asra Bedel* (1980) romanında çok değişik fikir ve mesajların yanı sıra dünyanın sürüklendiği çevre felaketini dile getirir. Uzay çalışmaları ve nükleer denemelerin dünyayı ve hatta tüm evreni yaşanmaz hale getireceğini ısrarla vurgular.

Romanda Sovyetler Birliği dönemindeki baskıcı yönetimin zorlamasıyla insanların Orta Asya coğrafyasındaki zararlı faaliyetleri ustaca tasvir edilmektedir. Öyle ki bu faaliyetler, dişi kurt Akbar ile eşi Taşçaynar'ın hayatlarını alt üst etmiş ve Kazakistan ile Kırgızistan coğrafyasında içinden çıkılmaz çevre sorunlarına yol açmıştır. Henüz çevre duyarlılığının ve çevreci eleştirinin gündemde olmadığı yıllarda Aytmatov'un yaklaşan çevre felaketini haber vermesi bu yönüyle çok anlamlıdır.

Yazar, romanda gençler arasında toplumsal bir hastalığa dönüşen uyuşturucu meselesini büyük bir sorumluluk bilinciyle işlemiştir. Uyuşturucunun zararlarından tamamen kurtulmak için toplumun zaman kaybetmeden harekete geçmesini istemektedir. Aynı zamanda Aytmatov, çok sayıda eserinde tüm insanlığın hayatına kara bulut gibi çöken nükleer tehlikeye dikkat çeker ve bu büyük tehlikenin bertaraf edilmesi için çareler üretilmesini ister (Akmataliyev, 1998: 58).

2. Olay Örgüsü:

Romanın birinci bölümü Issık-Göl civarını kendine yaşama alanı seçen Akbar ile Taşçaynar adlarını taşıyan kurtların hikâyesi ile başlar. O dönemde Abdias da başka bir yerde yaşarken bu bölgeye gelmiştir. Olaylar ağırlıklı olarak Issık-Göl, Mujunkum bozkırı, Ala-Mengü Dağı, Uzun Çatı Kanyonu gibi yerlerde cereyan eder. Daha önce hiç işitmedikleri bir helikopter gürültüsüyle irkilen Akbar ve Taşçaynar büyük tedirginlik yaşarlar.

Kısa bir süre sonra Akbar'ın üç yavrusu dünyaya gelir. Kimi zaman vahşi bir yaratık gibi davranan insanoğlunun Mujunkum bozkırında görülmesinden sonra tabiatın hassas işleyişinde değişme görülür. O yıllarda Sovyetler Birliğinde gerçeklere dayanmayan ve sadece masa başı kararlarına dayanan 5 yıllık kalkınma planları yapılmaktadır. Son plana göre, et üretimi için belirlenen hedeflerin

çok gerisinde kalınmıştır. Bu açığı bir an önce kapatmak için helikopter eşliğindeki tam donanımlı ekipler, sayga ismiyle de bilinen vahşi geyikleri ve diğer hayvanları gelişmiş silahlarla avlamaya başlarlar. Bu acımasız saldırıda diğer hayvanlarla birlikte Akbar'ın üç yavrusu da telef olmuştur.

Hayvan haklarını gözetmeyen bu ekipte yönetici Boss Kandalov, şoför Kepa, Galkin, Uzukbay, Mişaş ve Abdias isimli kişiler yer alır. Cunta adı verilen çete üyelerinin tamamı alkol bağımlısıdır. Din eğitimi almış olan Abdias, çete üyelerinin yaptıklarının yanlış olduğu söyleyerek onlara türlü nasihatler etse de sözünü bir türlü dinletemez.

Geriye dönüş şeklinde verilen bilgilerden Abdias'ın küçükken annesini kaybettiğini öğreniriz. Bir din adamı olan baba Kallistratov da kısa bir süre sonra vefat edince Abdias tamamen yalnız kalmıştır. Bir süre Papaz okulunda eğitim alan Abdias, gazeteci olmak düşüncesiyle kiliseden ayrılır. Gazetenin verdiği görev gereği uyuşturucu kaçakçılarıyla röportaj yapmak üzere yolculuğa çıkar. Moskova'da çete üyeleriyle tanışarak onlarla birlikte kaçakçılık bölgesine gitmek üzere trene biner. Uzun ve yorucu yolculuğun ardından gayri meşru işlerin yapıldığı köye ulaşır.

İkinci bölüm, Abdias'ın üç yavru kurtla karşılaşmasıyla başlar. Yavrularını koruma içgüdüğü taşıyan Akbar, düşman olarak gördüğü Abdias'a tam saldıracağı sırada o, başını iki elleri arasına alarak hareketsizce durur. Bu davranışı hayatını kurtarmaya vesile olur. Tren yolculuğu sırasında çete üyelerine iyi ve ahlaklı insan olmaları konusunda nasihatler verir. Bundan hoşnut olmayan kaçakçılar, Abdias'ı öldüresiye döverek trenden atarlar. Ayağı kırılan ve bilinçsizce yardım bekleyen Abdias, rüyalar görmeye başlar (Karabulut, 2013: 148). Kendisinin Kudüs'te olduğunu ve Hz. İsa gibi çarmıha gerildiğini görür. Bu rüyalar Abdias ile Hz. İsa'nın benzer zulüm ve eziyetlerden geçtiğini vurgulamaktadır. Yaralı Abdias, ertesi sabah yiyecek ve sağlık yardımı aramak için yola koyulur. Yaşlı bir kadın onun Calpak-Saz hastanesine gitmesine yardım eder. Onu tedavi eden Doktor, Abdias'ın İnga Fiodorovna'nın arkadaşı olduğunu bilmektedir. İnga'ya haber göndererek onun Calpak-Saz hastanesine gelmesini sağlar. Hem Abdias, hem de İnga birbirleriyle ilgili geleceğe yönelik planlar yapmaktadır.

Üçüncü bölüm, Calpak-Saz tren istasyonu ile başlar. Şef Kandalov ile karşılaşan Abdias onun kısa sürede çok para kazanma teklifini kabul eder. Görevleri vurulmuş hayvanların devlet adına toplanması olacaktır. Belli bir adreste buluşan diğer üyelerle birlikte

ekip, Mujunkum'a doğru yola çıkar. Saygaların avlanmasını doğru bulmayan Abdias, trende onlara nasihatler vererek yaptıklarının yanlış olduğunu söyler. Onların iyi birer Hristiyan olmasını salık verir. Bunun üzerine hayvan toplayıcıları Abdias'ı döver ve türlü işkenceler uygularlar. Bu işkencelere daha fazla dayanamayan Abdias ölür. Akbar ve Taşçaynar maruz kaldıkları sıkıntılardan sonra bir daha geri dönmek üzere Mujunkum bozkırından ayrılırlar. Bu arada 5 tane yavruları dünyaya gelir. Bu bölgedeki zengin maden yataklarına rahatça ulaşmak için yol açılmaktadır. Yol çalışmaları sırasında işçiler tarafından sazlık alan yakılır. Kontrolde çıkan yangında sayısız hayvanla birlikte kurdun yavruları da ölmüştür. Kurtlar artık burada da barınamayacaklarını anlayınca son olarak Issık-Göl'e kadar gidip oraya yerleşmeye karar verirler. Burada da 4 tane yavrular dünyaya gelir.

3. Çevrecilik ve Çevre Felaketine Yönelik Fikirler:

Cengiz Aytmatov, hem roman, hem de hikâyelerinde doğa ile çevre ilişkisini öne çıkarmış, hayvanları kendi duygularıyla eserlerinin bünyesine dâhil etmiştir. Böylece okuyucu kitlesine hayvanların duygularını açıkça tasvir etmeye çalışmıştır.

Doğa bilimleriyle edebiyat biliminin kesişme noktasında ortaya çıkan ve yaşanan dünyanın çevre sorunlarına dikkat çeken çevreci eleştiri, doğaya hem edebi eserlerin hem de bireysel duyguların ifade aracı olarak bakmaktadır. Çevreci eleştiri "insanın doğadaki tek ve en değerli varlık olduğu" fikrine karşı çıkar. Doğa ile insan ilişkisine sadece insan açısından bakmayı doğru bulmaz. Doğayı oluşturan bütün unsurlara eşit derecede önem ve değer vermeyi ilke edinen çevreci eleştirinin alanına hayvan zihni de girmektedir. Çevreci eleştiri, hayvanlar âleminde insandan kaynaklanan acıları da ana eksenine aldığı için "ahlaki" yönü bulunur. Başka bir ifadeyle edebi eserlerde hayvan zihni ele alınırken "etik sorumluluk" göz ardı edilmez. Aytmatov'un romanlarında yer alan ifadelerden onun insanoğlunu evrendeki varlıkların merkezine yerleştirmedeğini görmekteyiz. Aksine bütün canlıları kıymetli gördüğünden onların yaşam hakkını savunduğunu anlıyoruz. (Gökalp Alpaslan, 2014: 12-13).

Dişi Kurdun Rüyaları'nda insanoğlunun kendisi dâhil hiç bir canlıya saygı göstermeyişi, doğayı yok etmeye yönelik faaliyetleri eleştirel bakış açısıyla gözler önüne serilir. Romanda gittikçe artan çevre sorunları, doğanın dengesinin insanoğlu tarafından bozulması

ve küreselleşme meseleleri ciddi uyarı şeklinde verilir (Gökalp Alpasalan, 2013: 15).

Aytmatov, romanda küçük menfaatler için tüm dünyayı yaşanılmaz kılan insanoğlunun hırsını ve açgözlülüğünü açıkça belirtir. Hem vahşi şehirleşme, hem de kontrolsüz sanayileşme neticesinde bozkırın gerçek sahibi olan hayvanların doğal yaşama alanları giderek yok olmaktadır. Silah, araba, hatta helikopter kullanan insanın avlanmada vahşi bir hal alması ciddi mesele olarak tenkit edilir.

İnsan hayatı ile hayvan hayatının birbirine bağlı olduğunu vurgulayan yazar, doğayı acımasızca kullanan, dengesini bozarak felakete zemin hazırlayanın yine insan olduğunu belirtir. Hayvanların özgürlüğüne ve yaşam hakkına saygı duyulması gerektiğini ısrarla vurgulayan Aytmatov, hayvanların insan elinden uğradığı mağduriyeti hayvanların gözünden ve bakış açısından anlatır. Bu tavrı ile kendine özgü romancı kimliğini göstermiş olur.

Suların çekilmesi adeta gelecekteki felaketin habercisi gibidir. *Dişi Kurdun Rüyaları*'nda üzerinde durulması gereken en önemli simgeler Akbar ve Taşçaynar'dır. Dişi kurt Akbar, eşi Taşçaynar'a göre daha ön planda yer alır. Yazar, mavi gözlü, boz yeveli Akbar'ın 46 hikâyesini anlattığından ve romandaki rolünden dolayı romanına *Dişi Kurdun Rüyaları* adını vermeyi uygun görmüştür. Bu iki kurt, insanın acımasızlığı sebebiyle tahrip edilen tabiatın sesidir. Romanda bir başka önemli simge "anne" motifidir. Annelik içgüdüğü tüm canlılarda birbirine yakındır. Dişi kurt Akbar'da da, Kence'nin annesi Gülümhan'da da aynı annelik içgüdüğü mevcuttur. Her ikisi de yavruları için tedirgin olmakta, onların ölümü üzerine kendi canlarını hiçe saymaktadırlar. Akbar, bütün ümitlerini kaybettiğinde Börü Ana'ya yalvarır. Karşıt güçte ise şarap şişesi, helikopter, makineli tüfek gibi tabiat ve insanlığı tehdit eden bulunur (Uray Akça, 2016: 45-46).

Dişi Kurdun Rüyaları'nda Akbar ile Taşçaynar'ın üreyerek neslini devam ettirme içgüdüsunü açıkça görmekteyiz. İnsanoğlu, bilinçli ya da bilinçsiz olarak doğayı tahrip ederken tam üç kez yavru kurtları öldürmüştür. Ancak kurtlar her seferinde yaşam alanlarını değiştirmiş, yeni bir hayat kurmaya çalışmış ve yeniden yavru sahibi olmuştur. Bu onların soyunu devam ettirme içgüdüsunün bir neticesidir.

Kurtların dünyasını yakından tanıyan Aytmatov, onların fiziksel özelliklerini ustaca tasvir eder. Uzun açıklamaların ardından Mujunkum bozkırındaki huzurun geçici olduğunu, kısa süre sonra bir

facianın ortaya çıkacağını söyleyerek okuyucuyu kötü olaylara hazırlar:

“Akbar ve Taşçaynar’ın birlikte geçirdikleri ilk yaz. Yarı çöl olan bu bölgede, öteki hayvanlara göre daha çevik, daha yetenekli yaratılmış olmaları onlar için bir şanstı. Doğa onlara güçlü bir refleks, av sırasında işlerine çok yarayan bir sezgi gücü, bir çeşit strateji duygusu vermişti. Fizik bakımından az rastlanır derecede güçlü, hızlı, takiplerde inatçı ve dayanıklı idiler... Yine de Mujunkum sakinlerini, görünüşteki bu huzurun ardına gizlenmiş bir facia beklemekteydi.” (Aytmatov, 1993: s. 17).

Dişi Kurdun Rüyaları'nda hayvanların avlanma, çiftleşme, kendilerini koruma, yavrularını sevmeye ve tehlikeden koruma içgüdüleri bütün doğallığı ile tasvir edilmiştir. Hatta hayvanların duygu atmosferi verilmeye çalışılmıştır. Yazar bu tavrıyla okuyucunun hayvanları doğal yaşama alanı içinde tanımasını, duygularını anlamasını, dünyaya onların gözünden bakmasını sağlamaya çalışır (Gökalp Alpsalan, 2013: 20).

Ömrü boyunca Kırgızistan'ın doğası ve toprağıyla bağıni sürdüren ve veterinerlik eğitimi almış olan Aytmatov, Elveda Gülsarı, *Dişi Kurdun Rüyaları*, *Ebedi Gelin: Dağlar Yıkıldığı Zaman* romanlarının dışında çok sayıdaki eserinde doğaya ve doğanın unsurları arasındaki uyuma dikkat çeker. Yazara göre, doğal uyumu bozan insan olmasına rağmen, bunun bedelini ağır biçimde ödeyen daima doğadaki varlıklar olmuştur. Teknolojik gelişmeler, doğanın aleyhine bir seyir izlemektir. Eserlerinde hayvanların ruh halini başarılı biçimde aksettiren yazar, hayvanların insanlardan kaynaklanan acılarını ustaca dile getirir. Başka bir ifadeyle Aytmatov, insan ile hayvan arasındaki karmaşık ilişkide okuyucularının insandan yana değil, hayvandan yana bir tavır almasını sağlar.

Doğayı birçok unsurun birleşmesinden meydana gelmiş büyük bir yapı olarak gören Cengiz Aytmatov'a göre insan da bu yapının içindeki unsurlardan sadece biridir. Tek başına bir anlam taşımaz. İnsanoğlu, doğaya uyumlu biçimde yaşadığında sorun yoktur. Oysa aynı insan doğanın denge ve uyumunu bozduğunda kendi trajik sonunu hazırlamaktadır. Aytmatov'un verdiği en önemli mesajlar şu şekilde sıralanabilir. İnsan maddi çıkarları için doğayı yok etmemeli, diğer canlıların yaşam alanlarını daraltmamalı, yalnızca insan türünü egemen görmemelidir (Gökalp Alpsalan, 2013: 23-24).

Kırgız coğrafyasındaki canlı varlıkları, diğer canlılardan farklı görmeyen Aytmatov, onları birer kültürel hafıza mekânı olarak ele alır. Yazar, *Dişi Kurdun Rüyalari*'nda Kırgız insanının yok edilen hassasiyetlerini korumak için çaba harcamaktadır. İnsanoğlu kendi basit çıkarları için doğadaki varlıkları yok ederken, gerçekte kendine ait özü ve ruhu yok ettiğinin farkında değildir. Hızla yok olan, sadece maral ve sayga soyu değil, aynı zamanda insanın tarihsel özelliğini belirleyen bellek nesnesidir (Çonoğlu, 2007: 58-59).

Dişi Kurdun Rüyalari'nda uzun uzadıya tasvir edilen çevre, her ne kadar Kırgız tabiatı olsa da, bu durum yalnızca Kırgızlarla sınırlı kalmamış, bütün dünyanın sorunu haline gelmiştir. Bu noktada yazarın milli çizgiden evrensel çizgiye yöneldiği görülür. O tüm dünyanın sorunu haline gelmiş olan "çevre felaketi"ni ilgilendiren bir konuyu ele aldığı için romanları geniş okuyucu kitlesi tarafından ilgiyle izlenmektedir. Romanda doğanın düzenini bozan insanlar kurtları kurban ederken, manevi dünyayı bozanlar ise Abdias'ı kurban etmişlerdir (Ayata, 1997: 12).

4. Sonuç:

Türk dünyasının en önemli yazarlarından olan Cengiz Aytmatov, çevreci kimliği ve çevre duyarlılığı ile tanınmaktadır. Tabiata değer veren, doğal dengenin korunmasını ısrarla vurgulayan yazar, tabiatı oluşturan unsurların uyumuna özen gösterilmesini arzu etmektedir. Tabiatın temel unsurlarından olan insan, hayvan ve bitkileri değer bakımından birbirinden üstün görmeyen yazar, her birinin bütünü oluşturan ayrılmaz parçalar olduğunu söylemiştir. İncelediğimiz eserlerde Aytmatov'un tabiattaki bütün varlıklara eşit mesafede durduğunu ve hayat haklarını savunduğunu gördük.

Küreselleşme ile birlikte doğal kaynakların azalması, yüksek nüfus artışı, hayvan ve bitki türlerinin yok olmaya başlaması ve küresel ısınma, 20. yüzyılın sonlarından itibaren ciddi çevre sorunları olarak insanoğlunun karşısına çıkmıştır. Bu sorunların giderilmesi yolundaki çabaların sonucu olarak ortaya çıkan "çevreci eleştiri" (ecocriticism), edebiyat eserleriyle doğal çevre arasındaki ilişkiyi irdelemektedir. 1960'lı yıllardan itibaren adeta çığ gibi büyüyen çevre sorunları hayatımızı olumsuz yönde etkilemiştir.

Veterinerlik Fakültesi mezunu olan ve çevreci yaklaşımlarıyla tanınan Aytmatov, ülkesinin tabiatından, toprağından, bitki ve hayvan coğrafyasından kopmamıştır. Yaşadığı çevre ve aldığı eğitim gereği hem evcil, hem de vahşi hayvanları yakından tanımaktadır. Yazar, düşüncesizce hareketlerde bulunan kimi insanların tabiatın

düzenini sarsmaya ve yok etmeye çalıştığını belirtir. Bu yaklaşımın insanlığın geleceği için büyük tehlike olduğunu söyler.

Bu çalışmamızda Cengiz Aytmatov'un roman ve hikâyeleri dikkatli gözle incelenmiş, eserler çevrecilik ve çevre felaketi yönünden değerlendirilmiştir. Her bir esere yansıyan çevrecilik fikirleri tek belirlenmiştir.

Kanaatimizce dünya edebiyatçıları arasında hayvanları eser kahramanı ve başkişisi olarak karakterize eden edebiyatçıların en başında Cengiz Aytmatov gelmektedir. O çok sayıdaki edebiyatçıdan farklı olarak, eser karakterleri arasında yer alan hayvanların zihnini anlamaya ve eserlerine yansıtmaya çalışmıştır.

İncelememiz aracılığıyla Aytmatov'un çevre sorunlarına karşı yüksek duyarlılık gösterdiğini açıkça tespit ettik. O, eserlerinde tabiatın kendinden var olan iç düzeninin ve dengesinin insan tarafından bozulmasının felakete yol açacağını iddia etmektedir. Entelektüel birikimi ve şahsi tecrübeleriyle oluşturduğu çevrecilik fikirleri yönünden diğer edebiyatçılardan ayrılan Aytmatov, hayvan haklarının ihlalini, insanın tabiata hâkim olma ihtirasını büyük tehlike olarak nitelendirmektedir. Yazar, çok sayıdaki eserinde tabiatı öne çıkarmış, tabiatın unsurları arasındaki uyuma dikkat çekmiştir. Ona göre bu uyumu bozan yegâne varlık, insanoğludur. Ne yazık ki bu tehlikeli uygulamanın bedelini tabiattaki canlı ve cansız tüm varlıklar ağır biçimde ödemektedir.

Netice olarak dünya edebiyatında çevreci fikirlerin henüz fazlaca ele alınmadığı bir dönemde Aytmatov'un edebi eserlerinde çevreci kaygıları ve çevreyi koruma fikirlerini ustaca dile getirdiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- AKMATALİYEV, Abdıldacan (1998) *Cengiz Aytmatov'un Dünyası*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- AYATA, Yunus (1997) "Dişi Kurdun Rüyaları Üzerine bir İnceleme", *TÜBAR V*, Niğde. ss. 407-431.
- AYTMATOV, Cengiz (1993) *Dişi Kurdun Rüyaları*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ÇONOĞLU, Salim, (2007) "Cengiz Aytmatov'un Beyaz Gemi ve Dişi Kurdun Rüyaları Adlı Romanlarında Av ve Avcılık", *Türkbilig/13*, Ankara, ss. 51-59
- GÖKALP ALPASLAN, Gonca, (2013) "Cengiz Aytmatov'un Dişi

Kurdun Rüyaları Romanında Doğal Denge ve Hayvan Zihni", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, XXX, Ankara, ss. 1-18

GÖKALP ALPASLAN, Gonca (2014) "Cengiz Aytmatov'un Elveda Gülsarı, Dişi Kurdun Rüyaları, Ebedi Gelin: Dağlar Yıkıldığı Zaman Romanlarında Hayvan Zihni", *TÜBAR XXXVI*, Niğde, Güz 2014, ss. 11-26.

KARABULUT, Mustafa, (2013) "Roman Tekniği Bakımından Cengiz Aytmatov'un Dişi Kurdun Rüyaları Romanı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Düzce, Cilt:12, Sayı: 43, ss. 145-165.

URAY AKÇA, Netice (2016) *Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Tipler*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.